

Нечипоренко К. П.,

аспірант Київського університету імені Бориса Грінченка

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ТВОРЧИХ УМІНЬ ЯК СКЛАДОВОЇ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті розглядається зміст інтелектуальних, творчих та інтелектуально-творчих умінь, які є підґрунтям у становленні творчої всебічно розвиненої особистості. Також висвітлено зміст понять «творчість» і «творча особистість».

Ключові слова: творчість, творча особистість, інтелектуально-творчі уміння молодший школяр.

На сучасному етапі розвитку системи освіти в Україні провідним завданням школи залишається виховання всебічно та гармонійно розвиненої особистості. Акмеологічний підхід до змісту освіти передбачає формування мислених, креативних та комунікабельних особистостей, які неодмінно досягнуть успіху в соціумі. Такі випускники школи мають володіти цілим арсеналом вмінь і навичок, серед яких провідна роль належить інтелектуально-творчим умениям, які є підґрунтям досягнення успіху в певній галузі пізнання.

Аналіз наукових праць показав, що проблема інтелектуальних та творчих умінь досліджувалась як у педагогічній, так і у психологічній науці (Ш. Амонашвілі, О. Башманівський, Н. Бібік, Л. Виготський, Д. Ельконін, Г. Костюк, В. Моляко, В. Паламарчук, Я. Пономарьов, О. Савченко, В. Сухомлинський, С. Торренс та інші). Науковці стверджують, що сформовані уміння завжди є результатом розвитку. Розвиток людської особистості визначається як безперервний процес, що виявляється у кількісних і якісних змінах людської істоти.

Розвиток особистості молодшого школяра, зокрема його творчого потенціалу, є складною педагогічною проблемою. Початкова ланка — фундамент шкільного навчання, адже саме тут закладається основа для формування особистості майбутнього громадянина. Молодший шкільний вік — важливий етап розвитку творчого потенціалу дитини, формування творчої особистості.

В. Моляко, який запропонував власну концепцію формування творчої особистості та реалізації її творчого потенціалу, визначає творчий потенціал як інтегративну властивість особистості, що характеризує міру можливостей здійснювати творчу діяльність, готовність та здатність до творчої самореалізації та саморозвитку [5]. Творчий потенціал — це саме та система, яка абсолютно прихована від будь-якого зовнішнього спостереження; це реалізація людиною власної індивідуальності.

Структура творчого потенціалу досить складна і багатогранна. Структурно творчий потенціал

особистості визначається основними формами психіки людини: пізнавальними та емоційно-вольовими процесами, психічними станами, якостями та ін. Систематична робота над розвитком усіх складових творчого потенціалу дитини у майбутньому неодмінно приведе до бажаних результатів — сформованої творчої особистості, успішного громадянина суспільства.

Формування творчої особистості неможливо розглядати відірвано від розвитку інтелекту, оскільки творчий учень характеризується досить високим рівнем інтелектуального розвитку.

До проблеми розвитку інтелекту людство звернулося ще за часів Античності, де освіта займала особливе місце в суспільстві. З тих часів вимоги до освіти зазнали значних змін, але провідним завданням і по нині залишається розвиток інтелектуальних умінь.

У психолого-педагогічній літературі немає чіткого визначення поняття «інтелектуальні вміння». Деякі вчені називають інтелектуальними вміннями свідоме володіння певними розумовими операціями (Л. І. Воробйова, Т. І. Шаїмова), інші розглядають це поняття як здатність успішно проводити операції логічного мислення та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки (О. В. Бугрій, Г. Ю. Лаврешина). Існує визначення інтелектуальних умінь як «загальнонавчальних вмінь, які передбачають свідоме володіння особистістю раціональними прийомами мисленнєвої діяльності — системою певних дій (операцій), необхідних для розв'язання навчально-пізнавального завдання» (О. Л. Башманівський) [2, 65].

На відміну від інтелектуальних, про творчі уміння, їх особливості та важливість формування для успішної в майбутньому особистості науковці почали говорити не так давно. Творчі уміння — це креативні дії, які гармонізують середовище, дозволяють отримати кращий і більший результат з меншими витратами. Творчі уміння — це реалізовані креативні здібності людини, результатом виявлення яких є новий продукт (М. М. Шуть).

Особливістю творчих умінь можна вважати те, що вони розглядаються як спроможність ви-

конувати систему дій, призначених для абсолютного перетворення дійсності, для яких характерні самовдосконалення творця та нескінченність творчого процесу, що здійснюється із застосуванням певних засобів, за певних умов, з певною швидкістю.

Творчі уміння є найвищими в ієрархії умінь, такими, що дають змогу реалізуватися креативним потенціалом індивіда.

Інтелектуальні та творчі уміння є складовими творчої, всебічно розвиненої особистості, здатної вирішувати поставлені задачі, продукувати нові цікаві ідеї, втілювати в життя корисні задуми та досягати успіху в суспільстві.

Родовим до поняття *творча особистість* є поняття *творчість*.

Визначення творчості сформульовано в роботах С. Васильєва, Л. Віготського, Г. Гіргінова, В. Моляко, Н. Михайлова, А. Спіркіна, В. Тюхтієва та інших. Творчість розглядають як розумову та практичну діяльність, результатом якої є створення чогось нового. Творчість — це процес створення духовних і матеріальних цінностей високої суспільної значущості: це вершина духовного життя людини [6, 5]. Творчість відображається у творчій діяльності, яка розглядається науковцями як система. У структурі такої діяльності виділяють кілька підсистем: процес творчої діяльності, продукт творчої діяльності, особистість творця, умови, в яких відбувається ця діяльність. У свою чергу, в кожній з підсистем можна виділити основні складові. Процес діяльності може мати такі основні складові, як постановка задачі, формулювання задуму та його реалізація; особистість творця характеризується здібностями, особливостями розуму, вміннями, індивідуальними особливостями і т.д.; умови визначаються колективом та оточенням. Всі ці складові сприяють формуванню творчої особистості.

Творча особистість вирізняється оригінальністю мислення, пошуку, прийняття різних рішень в нових умовах тощо. У наукових дослідженнях творчості все більше поширюється думка про те, що творчість характеризує певною мірою всіх людей, творчу особистість потрібно розвивати, формуючи у неї творчі уміння. Творча особистість — це показник найвищого ступеня розвитку людини, її інтелекту, почуттів, волі.

Творчою особистістю визначається людська індивідуальність, яка виявляє розвинені творчі вміння, що забезпечують їй здатність породжувати якісно нові матеріали, технології та духовні цінності, що певною мірою змінюють життя людей на краще. Творчі уміння є важливою складовою творчої особистості. Раніше вони розгляда-

лись як вид інтелектуальних умінь, але тепер вчені виділяють їх в окрему групу.

Зовсім з недавнього часу інтелектуальні та творчі уміння вчені почали розглядати в синтезі, сформувавши нове поняття — «інтелектуально-творчі уміння».

Ми спираємося на визначення О. Я. Митника: «Інтелектуально-творчі уміння молодшого школяра — це здатність успішно здійснювати загальні розумові дії (аналіз, синтез, порівняння, аналогія, класифікація й систематизація понять і фактів), встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, застосовуючи систематизовані знання з шкільних дисциплін у процесі творення власних продуктів пізнавальної діяльності» [4, 12].

Розвиток інтелектуально-творчих умінь молодших школярів забезпечується такими психолого-педагогічними умовами:

- поєднання педагогічного керівництва з ініціативою та самодіяльністю учнів;
- стимулювання учнівського самопізнання, самовиховання і самонавчання;
- формування логічного, дивергентного та творчого мислення;
- проблематизація навчального матеріалу (істинні знання народжуються у результаті здивування і допитливості);
- зв'язок навчання з життям, грою, працею.

Розвиток інтелектуально-творчих умінь молодших школярів забезпечується спеціальним методичним інструментарієм, а саме: впровадженням курсів «Логіка» (автор О. Я. Митник), «Риторика» (автори В. О. Науменко, М. Д. Осколова) у зміст варіативної складової Типового навчального плану для початкової школи; використанням завдань з логічним навантаженням та завдань творчого характеру на різних уроках у початковій школі.

Інтелектуально-творчі уміння посідають особливе місце в навчальній роботі учнів початкових класів. Оскільки без оволодіння ними на початковому етапі навчання неможливо ефективно продовжувати засвоєння нових знань у середніх і старших класах.

Формування інтелектуально-творчих умінь як складової творчого потенціалу особистості молодшого школяра означає створення в учнів початкової ланки освіти розумових та особистісних комплексів — загальнонавчальних та творчих умінь, які передбачають свідоме володіння особистістю раціональними прийомами мисленнєвої діяльності, здатністю вирішувати поставлені задачі, шляхом вибору найоптимальнішого шляху. Сформовані інтелектуально-творчі уміння в майбутньому забезпечать успіх особистості у будь-якій сфері діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бабанский Ю. К.* Оптимизация учебно-познавательного процесса [метод. основы] / Юрий Константинович Бабанский. — М.: Просвещение, 1982. — 192 с.
2. *Башманівський О. Л.* Формування інтелектуальних умінь старшокласників у процесі навчання предметів мовно-літературного циклу : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.09 / Олексій Леонідович Башманівський. — К., 2009. — 254 с.
3. *Менчинська Н. А.* Проблемы учения и умственного развития школьников. [избр. психол. труды] / Наталья Александровна Менчинская. — М.: Педагогика, 1989. — 224 с.
4. *Митник О. Я.* Теоретико-методичні основи підготовки майбутнього вчителя до формування культури мислення молодшого школяра : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.04 / Олександр Якович Митник. — К., 2010. — 42 с.
5. *Моляко В. А.* Психология творческой деятельности / Валентин Алексеевич Моляко. — К.: Знание, 1978. — 48 с.
6. *Паламарчук В. Ф.* Як виростити інтелектуала / Валентина Федорівна Паламарчук. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2000. — 152 с.

В статье рассматривается содержание интеллектуальных, творческих и интеллектуально-творческих умений, которые являются основой в становлении творческой всесторонне развитой личности. Также раскрывается содержание понятий «творчество» и «творческая личность».

Ключевые слова: творчество, творческая личность, интеллектуально-творческие умения младший школьник.

The article discusses the content of intellectual, creative and intellectual and creative skills that are the foundation in establishing a creative all-round developed personality. Also reveals the meaning of "creativity" and "creative personality".

Key words: creativity, creative personality, intellectual and creative skills of younger pupils.